

АПІОРНЕ ВЧЕННЯ ПРО ПРАВО А. РАЙНАХА: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ У СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОГО ЗНАННЯ

Статтю присвячено аналізу апріорного вчення про право А. Райнаха в контексті методологічного потенціалу феноменології у системі юридичного знання.

Ключові слова: феноменологія права, апріорне вчення про право, А. Райнах.

Феноменологія наразі є і продовжує залишатися однією з провідних напрямків сучасної філософської думки. Феноменологічні процедури застосовуються не лише в межах філософської рефлексії, а й в інших сферах знання, серед яких юридична не є виключенням. Спроби застосування феноменологічного методу у дослідженні права здійснювалися вже на початку минулого століття. Продовжуються вони й зараз, хоча, за твердженням І. Л. Честнова, якщо до 70-х рр. ХХ ст. феноменологічні ідеї розбухували розуми правознавців, то останнім часом їх популярність значно знизилася [8, с. 4–16].

Перспективи застосування феноменології у праві по-різному оцінюються сучасними правознавцями.

Деякі, погоджуючись із тим, що традиційні типи праворозуміння не відповідають викликам постмодернізму й підлягають перегляду, вважають феноменологію однією з філософських концепцій, яка здатна запропонувати новий підхід до права, констатуючи при цьому майже повну відсутність спроб застосування феноменологічної ідеї у правознавстві [8, с. 4–16].

Інші, посиляючись на те, що "радянські філософи, будучи активними продовжувачами й захисниками діалектичного та історичного матеріалізму, нині поводяться не краще за російських правознавців, з "кошмаром" згадують недавнє панування в їх свідомості марксистського світогляду і, прагнучи надолужити прогаяне, інтенсивно вивчають і пропагують "суперсучасні" філософські вчення типу герменевтики або феноменології Гуссерля" [6, с. 128], стверджують, що "усі подібні спроби не виходять за межі сміливих експериментів і в найближчі двадцять-тридцять років навряд чи зможуть щось принципово змінити у науковій, пізнавальній діяльності правознавців" [6, с. 49].

Погляди на можливість й доцільність застосування феноменології в описі та дослідженні правової реальності часто є діаметрально протилежними й мають різні ступені наукової обґрунтованості.

Але, напевно, важко не погодитися із тим, що будь-яким остаточним висновкам стосовно потенціальних можливостей феноменологічного підходу у царині права має передувати перш за все розгляд вже здійснюваних раніше досліджень у цьому напрямку із об'єктивним аналізом отриманих у підсумку результатів.

Однією з перших таких спроб є праця "Апріорні основи цивільного права" А. Райнаха (1883–1917), опублікована у першому випуску "Щорічника з філософії та феноменологічного дослідження" (1913) Е. Гуссерля. Стислому аналізу цієї праці й буде присвячено нашу статтю.

У феноменології права, втім, як й у феноменології в цілому, виокремлюється багато підходів. А. Райнаха можна назвати представником саме "автентичного" філософсько-феноменологічного напрямку, адже він ідеї Е. Гуссерля намагався застосувати до права безпосередньо.

Як зазначає Г. Шпігельберг, студенти, які вивчали феноменологію у Геттінгені, – Шапп, Дитріх фон Гільдебранд, Койре, Вільгельм Шапп та Едіт Штайн – у своїх спогадах про цей період незалежно один від одного вказують на Райнаха, а не на Гуссерля як на свого справж-

нього вчителя феноменології [10, с. 215]. Йому вторить В. А. Курінний, зазначаючи, що А. Райнах у Геттінгені займав те місце "другого полюсу", яке у Фрайбурзі зайняв Гайдеггер, коли мова йде про безпосередній вплив на студентів, від якого був дуже далекий Гуссерль, що добре видно по спогадах того ж Інгардена [2, с. 13].

За словами Г. Шпігельберга, навіть безвідносно до цих примітних оцінок, Райнах розробляв варіант ранньої феноменології, ясніший і простіший за формою та конкретніший й такий, що більше розташовує до роздуму за змістом, ніж феноменологія "вчителя" [10, с. 215].

В некролозі, присвяченому А. Райнаху, життя якого рано забрала війна, Гуссерль навіть приписував А. Райнаху допомогу у здійсненні свого власного прогресу у напрямі чистої феноменології. Той факт, що сам А. Райнах, хоча і будучи до Гуссерля особисто куди ближче, ніж усі інші ранні феноменологи, не послідував за ним до трансцендентальної феноменології, що почала тоді оформлятися, здається, не перешкодив Гуссерлю так оцінити заслуги Райнаха [10, с. 215–216].

Докторська дисертація А. Райнаха з філософії із паралельною спеціалізацією – кримінальне право та історія, мала назву "Про поняття причинності у діючому кримінальному праві".

К.-М. Хедвіг, одна з найбільш значних представниць раннього феноменологічного руху, зазначає, що у понятті закону як такого (не лише в його найбільш піднесеній реалізації в якості сутнісного закону) ми маємо справу, мабуть, з центральною для усього духовного характеру Райнаха категорією. <...> Тому і сутність держави постійно була для нього актуально потужним переживанням та одночасно однією з найбільш суттєвих проблем. Тому і правознавство мало для нього особливу привабливу силу, що спонукало його скласти державний екзамен з юридичної спеціальності, – правознавство як теоретична дисципліна про значимо регулюючі зобов'язання соціального життя людей [7, с. 23].

Г. Шпігельберг пише, що є природним намагання Райнаха продемонструвати можливості феноменологічного методу головним чином в соціальній і правовій сферах. Серед його публікацій є стаття про етичне і правове значення навмисності, яка містить особливо яскравий зразок феноменологічної психології. Проте найважливішою й більшою працею Райнаха у цьому напрямі був його вклад у перший том нового феноменологічного щорічника, де він прагнув показати, як навіть за простим діючим правом та його уявною довільністю можуть стояти "апріорні" сутності, здатні пролити світло на структуру самого діючого права [10, с. 220–221].

Ідея апріорного вчення про право А. Райнаха полягає у наступному. Спочатку він констатує, що істотний пункт, відносно якого панує загальна згода, полягає у тому, що усі закони та поняття права суть творіння чинників, що породжують право, й що немає ніякого сенсу говорити про якість буття їх, яке було б незалежне від позитивного права [1, с. 155–156].

Проте, таке розуміння А. Райнах пропонує замінити фундаментально іншим. "Ми покажемо, – пише він, – що ті утворення, які загально прийнято називати специфічно

правовими, володіють буттям так само, як числа, дерева або будинки; що це буття незалежне від того, досягається воно людьми чи ні, що воно, зокрема, незалежне від будь-якого позитивного права. Не лише хибно, але й за своєю останньою підставою безглуздо вважати правові утворення творіннями позитивного права, так само безглуздо, як називати заснування німецької держави або іншу історичну подію творінням історичної науки. У дійсності має місце те, що так ревно оспорується: позитивне право передзнаходить ті правові поняття, які входять у нього; воно ні в якому разі їх не виробляє" [1, с. 156].

Погоджуючись із К.-М. Хедвіг в її характеристиці творчості А. Райнаха, ясність якої є сутнісною рисою його манери дослідження та викладу, й звільняє від необхідності будь-якої змістовної інтерпретації [7, с. 9], часто достатнім є лише процитувати А. Райнаха.

"Правові утворення, як ми сказали, – зазначає мислитель, – наприклад вимоги та зобов'язання, мають незалежне буття, подібно до будинків і дерев. До цих останніх відноситься усе те, що ми можемо зчитувати у світі там, зовні, за допомогою актів чуттєвого сприйняття і спостереження: якесь дерево схоплюється як квітуче, якийсь будинок – як пофарбований у білий колір. Ці предикації не кореняться у властивостях дерева й будинку як таких. Дерева не обов'язково повинні цвісти, будинки можуть бути пофарбовані й в інші кольори – ці стани справ, які ми схоплюємо у відповідному сприйнятті, не є необхідними. Це і не загальні стани справ, оскільки й та, й інша предикація відноситься тільки до окремого дерева та окремого будинку, і ми не маємо права поширювати їх на усе те, що є дерево або будинок. Абсолютно інакше усе відбувається у разі тих положень, які відносяться до правових утворень. Тут немає ніякого світу, який нам протистоїть і з якого ми тільки й можемо вичитувати всілякі стани справ; тут в нашому розпорядженні інша, глибша можливість. Поглиблюючись у сутність такого роду утворень, ми убачаємо ті закони, які значимі відносно цих утворень, ми досягаємо взаємозв'язки – аналогічно тому, як ми робимо це шляхом поглиблення у сутність чисел і геометричних фігур: так-буття корениться тут у сутності так-сущого. Йдеться, таким чином, не про окремі та випадкові стани справ, як до цього. І там, де я приписую деяку предикацію окремому правовому утворенню, яке реально існує в будь-який час, ця предикація відноситься до нього не як до цього окремого утворення, але як до утворення цього виду. Але це означає, що вона відноситься взагалі до усього, що є таким за видом, і що вона необхідним чином властива йому як такому і не може, наприклад в якомусь окремому випадку, не бути йому властива. Те, що якісь предмети розташовуються у світі один біля одного, є окремим і випадковим станом справ. Те, що вимога втрачає силу в акті відмови, корениться у сутності вимоги як такої й значимо, тому, необхідним і всезагальним чином. У відношенні правових утворень є значимими апіорні положення. Ця апіорність не повинна означати чогось неясного та містичного, але орієнтована на ті прості факти, про які ми згадували вище: будь-який стан справ, який є загальним у вказаному сенсі та наявний необхідним чином, називається нами апіорним. Ми побачимо, що такого роду апіорних положень є достально, вони строго формульовані і з очевидністю убачаються, незалежні від будь-якої свідомості, що досягає їх, незалежні й від будь-яких речей будь-якого позитивного права, так само, як й ті правові утворення, у відношенні яких вони значимі [1, с. 156–157].

А. Райнах зазначає: "Нам відомі широко поширені забобони, особливо у юристів, які суперечать такому розумінню. Але ми також добре розуміємо, яким чином

приходять до цих забобонів. Проте саме тому ми запрошуємо до того, щоб спробувати залишити установку, яка стала давно звичною, і з ясним поглядом підійти до самих речей" [1, с. 157].

Апіорність права за А. Райнахом виявляється у наступному: "Ми стверджуємо тільки одне – але цьому ми надаємо особливу ваговитість: так звані специфічно правові фундаментальні поняття мають буття поза сферою позитивно-правового, так само, як числа мають буття незалежно від математичної науки. Позитивне право може розвивати і перетворювати їх так, як йому завгодно: самі вони виявляються, а не продукуються цим правом. І далі: відносно цих правових утворень є значущими вічні закони, які незалежні від нашого розуміння, так само, як закони математики. Позитивне право може переїмати їх у свою сферу, воно може й відхилятися від них. Але навіть там, де вони звертаються у свою протилежність, це не може вплинути на наявність їх самих" [1, с. 158].

"Якщо є таким ось чином самі по собі суцільні правові утворення, – вказує А. Райнах, – то тут перед філософією відкривається нова область. Як онтологія або апіорне вчення про предмет вона має справу з аналізом усіх можливих видів предметів як таких. Ми побачимо, що вона стикається тут з абсолютно новим видом предметів, з предметами, які не належать у власному сенсі природі, фізичній або психічній, та які в той же час відрізняються й від ідейних предметів своєю темпоральністю. Найбільший філософський інтерес представляють й ті закони, які значимі відносно цих предметів. Це суть апіорні закони, а саме, як ми побачимо, апіорні закони, що мають синтетичну природу" [1, с. 158–159].

Поряд з чистою математикою і чистим природознавством А. Райнах проголошує чисту науку права, що складається, як і перші дві дисципліни, із строго апіорних і синтетичних положень і виступає основою для неапіорних і таких, що навіть знаходяться поза протилежністю апіорного та емпіричного дисциплін. А. Райнах обмежується викладенням апіорних основ цивільного права, але він впевнений, що й інші правові дисципліни, зокрема кримінальне, державне та адміністративне право, можуть мати такі основоположення та потребують їх [1, с. 158–159].

У рамках дослідження апіорних основ цивільного права А. Райнах звертається до проблеми обіцянки як первинного витоку вимоги та зобов'язання. За допомогою цієї проблеми А. Райнах мав намір набути доступ до сфери апіорного вчення про право й, окрім того, спробувати окинути її поглядом [1, с. 160].

Обіцянку А. Райнах розглядає фактично як комунікативний феномен: "Якщо ми поставимо себе на місце адресанта обіцянки, то ми побачимо, що справжня обіцянка може здійснюватися та виявлятися в явищі, не зачіпаючи того суб'єкта, на якого вона спрямована. Поки це так, не може йтися про вимогу та зобов'язання. Недостатньо й того, щоб адресат сприйняв ряд зовнішніх явищ, чув, наприклад, слова, не розуміючи їх. Крізь ці слова він повинен схопити те, проявом чого вони являються, він повинен взяти до відома саму обіцянку, він – як ми могли б виразитися точніше – повинен засвоїти обіцянку. По відношенню до того, що він таким чином засвоїв, адресат може поводитися по-різному" [1, с. 188].

Для прояснення того, що є власне обіцянкою, А. Райнах розширює сферу свого дослідження, й вводить нове фундаментальне поняття – соціальний акт. Це спонтанний, такий, що супроводжується внутрішнім діянням суб'єкта акт, який, проте, не може здійснюватися чисто внутрішнім чином і потребує того, щоб до нього прислухалися: "Вже на прикладі пробачення ми ба-

чили, що не усі акти, спрямовані на іншу особу, потребують того, щоб до них прислухалися. Пізніше ми побачимо, що не усі акти, які потребують того, щоб до них прислухалися, спрямовані на іншу особу. Поняття соціального акту визначається нами єдино виходячи з потреби у тому, щоб до нього прислухалися. <...> Звернення до іншого суб'єкта, потреба у тому, щоб до нього прислухалися, абсолютно суттєва для будь-якого соціального акту" [1, с. 176–177].

К.-М. Хедвіг зазначає, що своєрідність соціальних актів уперше була зафіксована саме Райнахом [7, с. 26]. В. А. Курінний звертає увагу на те, що аналіз соціальних актів, який здійснює Райнах у своїй праці про право, у ряді своїх тематичних і термінологічних моментів тісно пов'язаний з першим Логічним дослідженням Гуссерля. Проте вже у своїй термінологічній специфікації їх вживання Райнахом багато в чому відмінне від того, як вони використовуються у першому Логічному дослідженні [3, с. 455–456].

Витоки популярної на сьогоднішній день теми "відповідності" ("респонзивності") та "діалогу" у феноменології В. А. Курінний убаचाє саме в "Апріорних основах цивільного права" [1, с. 457]. Соціальний акт "вимагає того, щоб до нього прислухалися", він має бути "засвоєний" іншою особою: "Звернення до іншого суб'єкта, потреба у тому, щоб до нього прислухалися, абсолютно суттєва для будь-якого соціального акту" [1, с. 177]. У Райнаха читаємо: "<...> соціальні акти, які, – у протилежності повідомленню – за своєю суттю націлені на відповідні або, краще сказати, на такі, що відповідають дії, навіть якщо ці дії насправді і не матимуть місця. Кожне розпорядження й кожне прохання націлюються на вказаний у них образ дій адресата. Тільки реалізація цього образу дій однозначно замикає той круг, який був відкритий цим соціальним актом" [1, с. 178–179].

І. Л. Честнов, відомий, як розробник діалогічної концепції права [9], не погоджується із В. А. Курінним вбачати у вченні А. Райнаха тему діалогічності, вказуючи на те, що сам А. Райнах стверджує: первинний витік правомочності полягає не в соціальних актах передачі, надання і т. п., а в особі, якій спочатку належить правомочність [8, с. 4–16]. На підтвердження свого висновку І. Л. Честнов посилається на наступний фрагмент праці А. Райнаха: "Соціальні акти – надання, передача і т. п. – не можуть бути первинними джерелами правомочності, так як ці акти, оскільки вони спричиняють за собою безпосередній правовий наслідок, самі всякий раз передбачають відповідну правомочність, і ця правомочність повинна, врешті-решт, мати інше коріння, якщо виключити помилковий регрес *in infinitum*. Таке первинне джерело насправді має місце в особі як такої. Особа може обіцяти, накладати зобов'язання, брати зобов'язання і т. д. Суттєво, проте, не те, що особа в змозі здійснювати усі ці акти – бо тут важлива не ця природна можливість, – але те, що здійснення цих актів викликає безпосередньо правові наслідки, виникають вимоги, зобов'язання і т. п. У цьому виявляється правомочність, яка не може бути виведена з чогось ще, але має свій первинний витік в особі як такої. Ми можемо говорити тут про фундаментальну правомочність особи" [1, с. 253].

Натомість, нам здається, що І. Л. Честнов у оцінці суджень В. А. Курінного дещо не послідовний. В. А. Курінний мову веде про соціальні акти, які за своєю сутністю передбачають потребу у тому, щоб до них прислухалися, й у цьому дійсно можна углядіти теми "відповідності" ("респонзивності") та "діалогу". А І. Л. Честнов у своєму запереченні посилається на зовсім інше, на фундаментальну правомочність особи, яка не може бути виведена з чогось ще, наприклад, з соціальних

актів, й має свій первинний витік в особі як такої. Тобто, тут одна теза зовсім не суперечить іншій.

В. А. Курінний звертає увагу також на те, що у контексті ранньої, "ейдетичної", феноменології одна з інновацій праці А. Райнаха полягає у тому, що "соціальні акти" породжують утворення (наприклад, вимоги та зобов'язання), відносно яких діють "апріорні закономірності", але які, проте, мають тимчасовий (темпоральний) характер. Ця характеристика апріорної правової сфери знаходиться у виразному протиріччі з "логічним абсолютизмом" "Логічних досліджень" Гуссерля, в якій сфера "сутнісного" ("ідеального") виокремлюється саме за ознакою позачасовості [3, с. 457].

У главі, присвяченій співвідношенню апріорного вчення про право та позитивного права А. Райнах також розглядає й заперечення, яке, на перший погляд, спираючись на історичні факти, є "утрудненням для філософії права і, зокрема, робить неможливим очевидне досягнення сутнісних взаємозв'язків та їх відношення до позитивного права". У Райнаха знаходимо: "Про "протиріччя" між апріорним вченням про право та позитивним правом не може бути розмови, й мова має йти лише про відхилення встановлень повинності від законів буття. Ці відхилення, проте, ніколи не можуть бути обернені проти значущості апріорних законів буття, оскільки останні, як ми показали, і є тими законами буття, які тільки й роблять можливими та збагненними ці відхилення" [1, с. 293].

А. Райнах у завершальній частині своєї праці проводить розрізнення між феноменологією права та природним правом, зазначаючи, що "наше апріорне вчення про право не слід плутати з тим, що називають "загальним вченням про право" або "юридичним вченням про принципи" [1, с. 317].

А. Райнах допускає, що ярлик природного права буде, можливо, навішений і на його спробу обґрунтування апріорного вчення про право незалежно від будь-якого позитивного права. "Проте, – висловлюється А. Райнах, – це мало що означало б. Природне право помиляється передусім у двох пунктах: у розгляді позитивного права і в проєкті матеріального та все ж безумовного та загальнозначущого права. Апріорне вчення про право позбавлене й того й іншого. Його своєрідний характер полягає саме в тому, що воно незалежне від будь-якого права – від "діючого" не менше, ніж від "значимого" або такого, що приймається за таке" [1, с. 319–320].

Наприкінці зазначимо, що апріорне вчення про право А. Райнаха дійсно є яскравим взірцем феноменології права у цілому. Натомість, стосовно змістовних оцінок та практичної значущості творчості А. Райнаха, то у дослідницькій літературі з цього приводу одноставність відсутня, й спектр думок тут досить широкий.

Існують зовсім пафосні оцінки, наприклад: "<...> у нових текст-контекстних відношеннях окремі методологічно-змістові аспекти теорії минулого, що у свій час набули здійснення у площині суто теоретичній, неочікувано набувають практично-правового значення, створюючи ще один із можливих векторів пізнавального структурування соціально-правової дійсності. Саме таким, розгорнутим у часі практичним потенціалом, володіє феноменологічний підхід до аналізу правових феноменів, одним із цілком своєрідних виявів якого стала <...> малодосліджена у вітчизняній науковій традиції і ще в меншій мірі співвіднесена з найближчими правовим реаліями теорія апріорного права Адольфа Райнаха <...>, спрямованість якої на віднайдення апріорних засад розуміння правових феноменів набуває неочікувано життєвого і полемічного звучання у ситуації невизначеності правового поля, перехідного кризового стану соціокультурної системи і відповідної цим обста-

винам релятивної етико-правової свідомості. <...> Загалом, сформульовані А. Райнахом висновки стосовно апіорних основ правової реальності потенційно можуть сприяти віднайденню шляхів компромісу між природно-правовим та позитивно-правовим підходами до аналізу правової реальності, а запропонована геттінгенським ученим постановка проблеми гідна увійти у якості складової в комплекс проблематики сучасної онтології права" [4, с. 446, с. 450].

Наявні й більш ніж помірковані погляди на вчення А. Райнаха. Так, Г. Паллард і Р. Хадсон в енциклопедії "Філософія права" звертають увагу на ряд невирішених питань у теорії А. Райнаха. По-перше, його використання аналітичного/синтетичного є проблематичним. По-друге, природа людини як основа для можливості правових соціальних відносин потребує уточнення. По-третє, його теорія не охоплює реальність інтерсуб'єктивної практики. Його апіорний підхід залишає осторонь ідеологічний та соціальний контекст права тощо [11, р. 646].

М. І. Панькіна зазначає, що праця Е. Гуссерля "Логічні дослідження" дозволила А. Райнаху зробити істотний внесок у вивчення специфіки правового дискурсу, проте інші, не логіко-лінгвістичні аспекти застосування феноменології, залишилися поза увагою [5, с. 6].

Таким чином, на прикладі апіорного вчення А. Райнаха можна побачити, що феноменологічний підхід до права має як безсумнівні переваги, так і невирішені проблеми. Але це ні в якій мірі не заперечує значущість

цього підходу у спробах подолати кризу традиційного праворозуміння.

Список використаних джерел

1. Райнах А. Априорные основания гражданского права // Собрание сочинений / [Перевод с нем., составление, послесловие и комментарий В. А. Куренного]. – М.: Дом интеллектуальной книги, 2001. – 488 с.
2. Куренной В. А. К вопросу о возникновении феноменологического движения // Логос 1991–2005. Избранное: [В 2 т.]. – М.: Издательский дом "Территория будущего", 2006. – Т.2. – 816 с. 3. Куренной В. А. Комментарии и примечания // Райнах А. Собрание сочинений / [Перевод с нем., составление, послесловие и комментарий В. А. Куренного]. – М.: Дом интеллектуальной книги, 2001. – 488 с. 4. Левчук-Хмара М. В. Феноменологичний підхід у філософії права (на матеріалі творчої спадщини А. Райнаха) // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / [Гол. ред. В. М. Вашкевич]. К.: ВІР УАН, 2012. – Випуск 66 (№11). – с. 446–450. 5. Панькіна М. І. Феноменология правовой жизни: методология и социально-философский аспект исследования : дис. ... доктора философских наук : 09.00.11 / Панькіна Марина Ивановна. – Екатеринбург, 2010. – 356 с. 6. Сырых В. М. Логические основания общей теории права. Т. 2. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2004. – 560 с. 7. Хедвиг Конрад-Мартиус. Введение // Райнах А. Собрание сочинений / [Перевод с нем., составление, послесловие и комментарий В. А. Куренного]. – М.: Дом интеллектуальной книги, 2001. – 488 с. 8. Честнов И. Л. Правопонимание в эпоху постмодерна / Правоведение. – 2002. – № 2 (241). – с. 4–16. 9. Честнов И. Л. Принцип диалога в современной теории права (проблемы правопонимания) : дис. ... доктора юридических наук : 12.00.01 / Честнов Илья Львович. – СПб., 2002. – 322 с. 10. Шпигельберг Г. Феноменологическое движение. Историческое введение / [Пер. с англ. группы авторов под ред. М. Лебедева, О. Никифорова (Ч. 3)]. – М.: Логос, 2002. – 680 с. 11. "Phenomenology of Law" (by H. Pallard and R. Hudson) in The Philosophy of Law: An Encyclopedia, 2 volumes, edited by Christopher Berry Gray (New York and London: Garland Publishing, 1999), vol 2. – 950 p.

Надійшла до редколегії 06.09.13

Б. Б. Руденко

АПРИОРНОЕ УЧЕНИЕ О ПРАВЕ А. РАЙНАХА: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ФЕНОМЕНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ЮРИДИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ

Статья посвящена анализу априорного учения о праве А. Райнаха в контексте методологического потенциала феноменологии в системе юридического знания.

Ключевые слова: феноменология права, априорное учение о праве, А. Райнах.

B. B. Rudenko

APRIORI THEORY OF LAW A. REINACH'S: METHODOLOGICAL POTENTIAL OF PHENOMENOLOGY IN THE SYSTEM OF LEGAL KNOWLEDGE

The article is devoted to the analysis of a priori theory of law A. Reinach in the context of methodological potential of phenomenology in the system of legal knowledge.

Keywords: phenomenology of law, a priori theory of law, A. Reinach.

УДК 18.167.7

Р. М. Русін, канд. філос. наук, асист., КНУТШ

ДЕФОРМАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ПЛАСТИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ МОДЕРНІЗМУ

В статті мова йде про деформацію, що прокладає шлях до створення "нових форм" і є необхідним прийомом в творчості художників-модерністів.

Ключові слова: модернізм, деформація, художній образ, класичне мистецтво, експресіонізм, кубізм, абстракціонізм, інтелект, інтуїція.

Деформація в модернізмі – це явище, похідне від процесу руйнування образу, що знаменує собою ухилення від стратегії мімезиса, на позиціях якого мистецтво стояло, починаючи з грецької античності. Схильність до суб'єктивно трактованої виразності, що має на увазі перевагу внутрішнього досвіду образами оточуючої дійсності, призвела, на що також вказує І. Маца, до руйнування образів природного світу [13, с. 45]. Процес руйнування образу проявився в мистецтві модернізму в характерному порушенні структури предметів, деформації форм, алогічності зв'язків частин між собою, невиконанню пропорційної побудови фігур, викривленню рис і інших формах "дисгармонії". Відхід від образотворчості на користь принципу вираження мотивувався художниками прагненням до більшої творчої свободи, необхідністю виразити свій індивідуальний досвід, репрезентувати своє внутрішнє "Я".

Розміщення суб'єктивного досвіду в основу твору мистецтва примушує згадати "теорію емпатії" Т. Ліпса, згідно якої в процесі сприйняття відбувається "вчування", яке носить яскраво виражений суб'єктивний характер. Структура предметів і явищ зовнішнього світу розглядається як така, що має на собі відмітку тих чи інших настроїв і почуттів. Абстрагування від оточуючої дійсності, визнання її вторинності по відношенню до внутрішніх відчуттів відкривало можливість для будь-яких деформацій і проклало шлях до створення нових форм, встановленню свого, не існуючого раніше, порядку. Теорія "вчування" справила помітний вплив на формування мистецтва початку ХХ ст., і як одна з концепцій суб'єктивного трактування послужила причиною того, що деформація стала одним з необхідних прийомів творчості художників-експресіоністів.